

טקס חלוקת פרס ניומן

פרס ניומן - פרטים על תולדות הפרס

הפרס ע"ש ארוינג וברטה ניומן לספרות עברית נוסד בשנת 1963, על ידי הנדבן ארוינג ניומן. הפרס, בסכום של \$ 5,000 מחולק מידי שנה לסופר עברי ידוע על מפעל חייו, או לחוקר בשטח הספרות העברית, שפיתח שיטה או מחקר מיוחדים במינם.

עד שנת 1987 חולק הפרס באוניברסיטת ניו-יורק, ובין מקבליהו היו שיי עגנון, חיים הזו, דב סדן, גרשון שופמן, לאה גולדברג, אורי צבי גרינברג, ישראל אפרת, אברהם רגלסון, אהרון צייטלין, שמעון הלסקין, גבריאל פרייל, אהרון אפלפלד, ועוד. למן 1987, ניתן הפרס באמצעות אוניברסיטת בו-אילן, ונתכבדו בו: דוד שחר, יצחק אורן, עמליה כהנא כרמון ואהרון מגד.

פרס ניומן נחשב לאחד הפרטים היוקרתיים ביותר בשטח הספרות העברית.

תשנ"א - אהרון מגד

את טקס חלוקת פרס ניומן לסופר אהרון מגד כיבדו בנוכחותם נגיד האוניברסיטה, פרופ' עמנואל רקמן, רקטור האוניברסיטה, פרופ' צבי ארד, סופרים ומשוררים, חברי הסגל האקדמי ואורחים רבים. הטקס נפתח בכרכת המחלקה לספרות עם-ישראל, המארחת את הטקס, מפני פרופ' אפרים חזן, ראש המחלקה, ובכרכת אוניברסיטת בר-אילן, מפני פרופ' עמנואל רקמן, נגיד האוניברסיטה. את הפרס העניק לסופר אהרון מגד, רקטור האוניברסיטה, ונשיאה בפועל, פרופ' צבי ארד. לאור מכן, הירצה פרופ' הלל וייס, על קווי איפיון בולטים בסיפורת של אהרון מגד. הסופר, אהרון מגד, חתם את האירוע בדבריו.

תמצית הרצאתו של פרופ' הלל וייס

במוקד ספריו של אהרון מגד מובא עימות בין דמות היכסילי לבין דמות היחב"י. היכסילי הוא תמים, נאיבי, חסר השכלה אוניברסיטאית, איש פשוט. לעומתו, ניצב על-פי רוב הכם מחכמי האקדמיה, יהיר, בטוח בעצמו, לכאורה שופע ידע וחכמה. אלא שהכסיל מתגלה בסופה של היצירה ככסיל מדומה. הוא איש היושר ואיש החכמה, מכיוון שבחלקו מצויה האמת.

במהלך תהליך הקריאה נחשף אופיין הרב משמעי של דמויותיו של מגד.

ברובד הגלוי של היצירה הדמויות מעוצבות בדרך פלקטית, כמעט טריוויאליות. אך טריוויאליות זו היא רק העמדה לכאורה. אופיין הרב משמעי של הדמויות הוא זה שיוצר את היצירות ומעניק להן את פישרה. לחבדיל מסופרים אחרים בני דורו, שגיבשו את הפואטיקה של יצירתם משנות השישים

פרופ' צבי ארד (משמאל) מגיש תעודת פרס ניומן, תשנ"א, למספר אחרן מגר

ואילך, מגר אינו יודע מראש את פתרון הלומו, ואיננו יודע מראש את סודם של גיבוריו. התבנית נשארת פתוחה עד לסופה של היצירה, ומשום כך יצירתו היא הומניסטית באופן אמיתי ולא מדומה.

כמו סופרים אחרים בני דורו, משתמש אהרון מגר בחומרי מציאות מובהקים, המעסיקים את החברה הישראלית: היחס להיסטוריה, היחס לעבר הלאומי קולקטיבי, התמודדות עם השואה, שאלת הלאומיות והבעיה הערבית, אפיוניזם הסוציולוגים של החברה הישראלית, וכו'. ואולם, שלא כמו האחרים, נוהר מגר שלא ליפול לאותה מפולת של "שנאת ירושלים", האופיינית כל-כך

לספרות העברית בת-זמננו ולסופריה, ולמלכודת של "שנאה עצמית". ההתמודדות עם ההיסטוריה, נוסח "מסע באב", היא התמודדות עם מוטיב מרכזי בספרות העברית, "מוטיב העקידה", אך אצל מגר, אין זו התמודדות מתאכזרת, אלא צופנת רחמים. מגר פוסע בעקבות "מתי מדבר" של ביאליק, ובוזח חזון העצמות היבשות של הנביא יחזקאל.

תמצית דבריו של הסופר אהרון מגר

לאור שהודדה על קבלת הפרס, ועל שזכה להצטרף לשורה מכובדת מאוד של מקבלי הפרס בעבר, הביע הסופר אהרון מגר מקצת מהרהורי ליבו, על עצמו ועל יצירתו. "מתי אקבל פרס על הספרים שלא כתבתי", הוא שאל, והצביע על מאפיין מובהק, השזור בכל יצירותיו, לפיהן בכל יצירה ובכל סיפור קיים גם סיפור שלא נכתב. סיפור שהוא כמו עובר מקופל במעי אימו, ושהסופר רק נוקב בשמו, במהלך הסיפור, ומספר אודותיו, אך לא מוציאו לאוויר העולם.

דוגמא מובהקת לכך, היא שני הספרים המזכרים ברומן הסאטירי של מגר, הגמל המעופף ודבשת הזתב - האחד הוא ספר שכתב הסופר, שהוא המספר, הנקרא בשם הגמל המעופף ודבשת הזתב ואילו הספר השני הוא הספר שהיה רוצה לכתוב: הספר האולטימטיבי שיכיל גם תיזה וגם אגטי-תיזה, משל ונמשל, את היצירה ואת פישרה. ספר - שלאחריו לא ניתן יהיה לכתוב יותר ספרים. המספר מיטלטל לאורך כל היצירה בין התרפקות על הספר שכבר כתב, לבין התרפקות על הספר שהיה רוצה לכתוב, ובין שני אלה אין הוא מסוגל לכתוב.

מימין לשמאל: ערוץ' ת. וייס, אדוין מגד, פרופ' צבי ארד, ד"ר עמנואל רגמן, נגיד אוניברסיטת בר-אילן (נואם) ופרופ' הלל ברזל.

הספרים שלא כתבתי, הוסיף מגד, הם כמיהה מסותרת להשתחרר מחרצובות המציאות, ניסיון בלתי אפשרי להסיר את הדעת מן ההווה. פעם, סיפר מגד, נסעתי עם רעייתי לשוויץ, להרים, כדי שאוכל לשבת ולכתוב. היה זה מקום שקט ורוגע, חנוף מטביב היה שלו ופסטורלי מעין כמוהו. כל יום הייתי יושב וכותב, ומסביבי הרוגע החזן. חזרתי לארץ - וראיתי שאני צריך לכתוב את הכל מחדש. האקלים של השלווה והשאננות לא מתאים לי.

אני שואל עת עצמי, איך זה שכל הספרות העברית עסוקה וממוקדת בשאלות לאומיות היסטוריות ומוטריות. למה אנשים צעירים, כמו רויד גרוסמן, נמשכים לספל בנושאים כמו השואה, שהם עצמם לא חוו אצלנו, לא חדלו אף-פעם לשאול את שאלתו של פייארכרג, מלפני מאה שנה - "לאן?". בספרותם של עמים אחרים, לא נמצא זאת.

אינני יודע כמה ספרים עוד אכתוב, סיים מגד, אך את הספר על עם ישראל היושב לבטח, איש תחת גפנו ותחת תאגתו, אני כבר לא אכתוב. אולי יכתוב אותו מישהו אחר.

נימוקי חבר השופטים להענקת פרס ניומן לאהרון מגד

מזה כארבעים וחמש שנה צופה הסופר אהרון מגד מאיר, ומפרש את המציאות הישראלית והיהודית על סבכיה. א' מגד, ביצירתו, הוא מלווה ודורש נאמן של התהפוכות הסיפוריות בזיו ישראל, החל מסיפורי הקיבוץ, שנתפרסמו

בשנות החמישים, ועד ליצירתו הגדולה האחרונה, "פויגלמן", המתמודדת עם מכלול ההיסטוריה והתרבות הישראלית-יהודית, הארץ והגולה. אהרון מגד כותב מתוך רגישות אמנותית ומתוך ידע רב ומופנם, היוצרים ערוץ כתיבה פתוח ומקרין פשטות, נהירות, עומק ויזר, שהם תנאים מוקדמים להתמודדות עם התהליכים הדיאלקטיים ההיסטוריים, החברתיים והרוחניים המהווים את מכלול ההווייה הישראלית. מגד מאפיין את התהליכים הללו עם התרחשותם ומבלי לגרוע ממורכבותם וממשמעותם החמורה.

באמנות הסיפור המאופקת הנראית במבט ראשון פשוטה מידי, הוא חודר באופן ברור, חודר ועמוק, יותר מרוב הסופרים העבריים בני הזמן, למכלול המציאות. זאת תוך בניית עמדה נוקפפורמיסטית ניכרת וכולטת בשונתה על פני האופנות הספרותיות המדובבות את הספרות העברית בת-הזמן. קווים אופייניים ליצירתו הם עירנות, רגישות ואחריות כלפי מכלול הזרמים הרחוניים, החברתיים וההיסטוריים הפועלים בעם, בארץ ובגולה. בכך צוברת יצירתו של מגד מעמקים העובעים מההתמודדות עם מהלכי החורבן והתחייה הפוקדים את הדור.

תפקיד מרכזי ביצירתו יש להתמודדות עם סגולותיו של הסופר ואיש הרוח ומדעות למגבלותיו האנושיות ולחולשותיו.

יצירתו המלווה הומור, אירוניה ודרמה, מתרחקת מפאתיות ומנומרת בהכרת הסראגיות של הקיום האנושי ואף-על-פי-כן יש בה קורטוב נחוץ של אופטימיות מצומצמת.

תשנ"ב - יהושע קנז

לפי החלטתם פה אחד של חבר השופטים, פרופ' הלל ברזל, פרופ' יהודית דיזון ופרופ' צבי לוז, השנה תשנ"ב, זכה בפרס ניומן הסופר יהושע קנז.

הארוע החגיגי נפתח בקבלת פנים לבבית, שנערכה לסופר בלשכת הרקטור, ובהשתתפות המנכ"ל, ד"ר שבתאי חשובי הפרופסורים במחלקה לספרות עם-ישראל.

"סופר שהוא נופל וגלוי עיניים ומחזות שדי יחזה", כך תיאר במילים חמות המשורר אהרון אמיר את יהושע קנז, מתוך ציון ההיכרות העמוקה ביניהם, המתפרשת על פני למעלה משלושים שנה, עת אמיר היה עורכו הראשון של קנז, כאשר פרסם בכתב העת קשת. "קנז, הוא סופר הנופל אל תהומות הנפש האנושית, אל גבולות ההידלון וההתפוררות, חוזר משם גלוי עיניים על שום ניצנוצו של זיק היופי האנושי מתוך הכליון והחוליו". הדברים נאמרו בעת ארוחת צהריים חגיגית, שנערכה לכבוד חתן הפרס, ובהשתתפות נציגי משפחת ניומן, הסופר אהרון אמיר ורעייתו ונציגי הפקולטה למדעי היהדות. כן נשא דברים פרופ' הלל ברזל, שהציג

פרופ' צבי ארד מגיש תעודת פרס ניומן, תשנ"ב, למספר יצחק קנו. יושבים (מימין לשמאל): פרופ' יהודית דישון ופרופ' צ"א שטיינפלד, דיקאן הפקולטה למדעי היהדות

את היטלטלות יצירתו של קנו בין החלום לבין המציאות. בין המסתורין צופן הסוד לבין היקיצה האכזרית, החושפת את פניה הקשים והמכוערים של המציאות.

לאחר ארוחת הצהרים התקיים באולם בק טקס חלוקת הפרס, בהשתתפות רקטור האוניברסיטה ונשיאה בפועל, פרופ' צבי ארד, דיקאן הפקולטה למדעי היהדות, פרופ' צ"א שטיינפלד, ראש המחלקה לספרות עם ישראל, פרופ' יהודית דישון, ראש מנהל הפקולטה למדעי היהדות, מר יצחק קרנר, נציגי משפחת ניומן, חבר סגל האוניברסיטה, סטודנטים, אורחים ומזמנים רבים.

דרך התאור הריאליסטית, שמאפיינת את כתיבתו של קנו, בהתמודדות האמיצה עם המציאות הקונקרטית, שלא מתוך יימיו או טישטוש, הועלתה על נס בפני כל הדוברים בעת מעמד חלוקת הפרס. רקטור האוניברסיטה ונשיאה בפועל, פרופ' צבי ארד, שהעניק את הפרס ואת מגילת הקלף, הדגיש את היסוד האופטימי הצפון ביצירתו של הסופר, מכיוון שדווקא מתוך החשיפה הקשה של תחלואי החברה, עולה תחושה של חמימות אנושית, אינטימיות ויופי, שמוזכרה כי גם בירוד בקרב בני האדם, קיים תמיד נצנוץ אנושי. דיקאן הפקולטה למדעי היהדות, פרופ' צ"א שטיינפלד, שנשא דברים אהריו, הזכיר במיוחד את ספרו האחרון של קנו, בדרך אל החתולים, שעוסק באומץ לב ורגישות בעולם הקשה והמורכב של הזקן, כמחלות בחולשות ובפחדים, במאבק לשמור על צלם האדם.

את ההרצאה המרכזית של הפואטיקה של הסופר נשא פרופ' הלל ויס, שהדגיש את 'הפנים האחרות' שיש ביצירתו של קנו, המשתקפות חללים-חללים המשך בעמ' 128

טקס חלוקת פרס ניומן המשך מעמ' 201

מעבר למסכת התאור הריאליסטי. הרב מימדיות מושגת על-ידי ערבובו של הגרוטסקי עם הפאתטי, של הכיעור הדוחה עם היופי המסתורי והאגדתי. הרובד הריאליסטי של הטקסט מאפשר היווצרות של מתח דרמטי המניע את הטקסט, אך בו בזמן ניבטות מתוכו הארות פילוסופיות ופסיכולוגיות עמוקות. העיצוב של הפנים, של הגוף, מקבל את מלאותו הריאליסטית, ועם זאת, פועל כסינקדוכה לתיאור פנימיותה של הדמות. מתוך כך, בכל יצירה שכותב קנו צפה ועולה השאלה הבלתי-פתורה של יצירתו, הסוד שמפענח את יחודה וכוחה כיצד הוא מצליח להפיק את היופי היחודי מתוך הכיעור.

מעמד הפרס נחתם בדבריו הכנים של חתן הפרס, הסופר יהושע קנו, שהודה למשפחת ניומן ולאוניברסיטת בר-אילן, על הכבוד שחלקו לו בהענקת הפרס על מפעל חייו בתחום היצירה העברית, והוא הוסיף בדיוק, כי הדבר ממריצו להתחיל עתה במפעל חיים נוסף. הארוע הסתיים בקבלת פנים חגיגית לכבודו של קבל המחמנים הרב, שכיבד בנוכחותו את חתן הפרס.

ברכת מזל טוב, ברכתנו הלבבית
 ליקירתנו מיליסנט קפלן לבית ד"ר מרגרטן
 לבנה ע"ד יחיאל אפריים ורעייתו לאה.
 הורי יונה נחמה
 יהי רצון ויזכו לגדלה לתורה, לחופה ולמעשים
 טובים וירבו רוב נחת ממנה ומילדיהם משה ישראל,
 יפה חנה, מאיר, מרים, רבקה יהודית ואברהם יוחנן
 הנכדים האהובים של בן דודנו יצחק יוחנן קפלן ז"ל
 רחל ודניאל וכסלר